

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-21 РОКІВ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Методико-бібліографічні матеріали

Харків 2017

ББК 78.34

У 45

Українська революція 1917-21 років: історія і сьогодення : метод.-бібліогр. матеріали / Управління культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. Н.М. Грачова. – Харків : ХОУНБ, 2017.

Поданий матеріал надає рекомендації працівникам бібліотек, культосвітніх закладів щодо відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України.

Укладач:	Н.М. Грачова
Редактор:	Л.М. Федотова
Комп'ютерний набір:	Н.М. Грачова
Комп'ютерна верстка:	Н.М. Грачова
Відповідальна за випуск:	Н.І.Шостко

«Зараз важливо пояснювати українцям і світу, що Україна — держава з давньою історією, яка постала в результаті боротьби, а не просто утворилася після розвалу Радянського Союзу. Навпаки – союз розпався через діяльність визвольного руху українського та інших народів»

Голова Українського інституту
національної пам'яті, історик В. В'ятрович

Як і в кожного народу, періоди піднесень в українській історії змінювались стагнаціями, болючими падіннями. Та кожен етап минулого досвіду повчальний і цінний для нинішнього покоління українців.

Саме тому так цікаво заглиблюватись в історію подій Української революції 1917-1921 років, якій виповнюється 100 років.

У новітній історії України період з березня 1917 р. по березень 1921 р. посідає особливе місце. Це драматичний, вкрай суперечливий і водночас насичений важливими політичними і соціально-економічними подіями період української національно-демократичної революції, громадянської війни та іноземної збройної інтервенції.

Український інститут національної пам'яті визначає ключові **сім дат**:

22 січня 1918 року – проголошення незалежності Української Народної Республіки;

15 березня 1939 року – проголошення незалежності Карпатської України;

30 червня 1941 року – проголошення Акту відновлення української державності;

16 липня 1990 року – ухвалення Декларації про державний суверенітет України;

1 листопада 1918 року – день «Листопадового чину» повстання у Львові, в результаті якого постала Західноукраїнська Народна Республіка;

24 серпня 1991 року — проголошення Акту незалежності України.

1 грудня 1991 року – Всеукраїнський референдум на підтвердження Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року.

Третій рік Першої світової війни показав внутрішню слабкість і тенденції до децентралізації багатонаціональних імперій (Російської, Австро-Угорської і Турецької). Відчутні поразки російської армії на фронтах, нестача продовольства, невдоволення царським урядом - все це призвело в лютому - березні 1917 року до повалення царизму.

У Києві 17 березня 1917 року зібралися представники українських партій, громадських, культурних організацій, товариств і створили Центральну Раду - спочатку як всеукраїнську громадську організацію і координаційний центр. Її головою був обраний Михайло Грушевський. 22 березня Центральна Рада видала звернення до українського народу, в якому вона закликала до дотримання порядку.

Важливими офіційними документами, за якими чітко простежується державотворча діяльність Центральної Ради, були її Універсали.

16 (29) квітня 1918 р., коли була розігнана Центральна Рада, в Києві, на з'їзді хліборобів було обрано Павла Скоропадського гетьманом України. Німецька окупаційна влада санкціонувала державний переворот. П. Скоропадський із пафосом проголосив відновлення Української Держави (на відміну від Української Народної республіки).

Внутрішня політика Української Держави була зорієнтована і на виконання потреб німецької адміністрації. Влітку 1918 р. в Україні склалася розгалужена система німецьких окупаційних воєнно-економічних організацій, безпосередньо зайнятих вивозом за кордон сировини та продовольства. Керівною ланкою цієї системи було "Імперське господарське бюро при німецькій делегації в Україні".

За П. Скоропадського відбулося відновлення буржуазно-поміщицького, монархічного режиму в Україні, його внутрішня соціально-економічна політика стала основою для відродження буржуазно-поміщицького ладу поваленої Російської імперії.

В порівнянні з Центральною Радою гетьманський уряд проводив активнішу зовнішню політику. Якщо перша мала офіційні дипломатичні стосунки (не враховуючи тимчасовий уряд Росії) лише з Німеччиною, Австро-Угорщиною та Туреччиною, то Гетьманщина обмінялася посольствами з 12 країнами.

Фактично з самого початку гетьманського перевороту стала формуватися опозиція П. Скоропадському. Влітку 1918 р. розгортається справжній повстансько-визвольний рух проти гетьманського режиму та окупаційних німецько-австрійських військ.

У своєму першому програмному документі, опублікованому 26 грудня 1918 р., - Декларації - проголошувалася ліквідація гетьманського режиму й відновлення незалежної Української Народної Республіки - Директорії УНР.

Неспроможність розв'язати нагальні соціально-економічні проблеми і передовсім аграрне питання, характерна "отаманізація" режиму Директорії викликала проти неї суспільний опір, який невдовзі переріс у масові повстання.

Яскравою сторінкою в державотворчій діяльності Директорії УНР стало проголошення 22 січня 1919 р. в Києві на Софіївській площі акту злуки між ЗУНР (Західно-Українською Народною Республікою) та УНР - об'єднання Східної та Західної частин України в єдину соборну Українську Народну Республіку.

В умовах, коли вже було цілком очевидно, що Директорія не зможе, розраховуючи на власні сили, утриматися при владі, її керівники звернулися за допомогою до Антанти, зокрема Франції, війська якої на той час розпочали інтервенцію на півдні України.

У квітні 1919 р. армія Директорії фактично було розбита і вже в травні уряд УНР переїхав до Східної Галичини. До влади в Наддніпрянській Україні прийшли народженні Росією радянські владні структури. Ще в січні 1919 р. згідно з декретом так званого Тимчасового робітничо-селянського уряду України була проголошена Українська Соціалістична Радянська Республіка. Очолив уряд УРСР Х.Г. Раковський.

В основі внутрішньої політики цього уряду лежали воєнно-комуністичні заходи, запозичені з практики Радянської Росії.

Після фіаско визвольних змагань в Україні (за винятком західноукраїнських земель) утвердився окупаційний більшовицький режим. Було запроваджено жорстоку централізацію економічного і політичного життя.

Історичне значення української національно-демократичної революції 1917-1921 рр.:

- у ході революції український народ створив власну державу і декілька років підтримував її існування;

- героїчна боротьба українського народу стала прикладом і дала досвід наступним поколінням українців. Без цієї боротьби було б неможливим проголошення державної незалежності в 1991 р.

З метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, творців національної державності, тисячолітньої історії державотворення нашого народу, консолідації суспільства, зміцнення міжнародного авторитету України та у зв'язку зі 100-річчям подій Української революції 1917 – 1921 років Президент України Петро Порошенко підписав Указ „Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років”, яким проголошено 2017 рік Роком Української революції 1917 – 1921 років.

Указом передбачено цілий комплекс заходів із вшанування пам'яті подій початку ХХ століття. Зокрема, планується встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, проведення тематичних виставок архівних документів, речових пам'яток і фотоматеріалів, а також оновлення діючих експозицій музеїв, публікація наукових праць, збірок документів і матеріалів, енциклопедичних, довідкових та інших видань, присвячених 100-річчю подій Української революції 1917 – 1921 років.

Бібліотекам Харківської області слушно розробити і затвердити план заходів щодо відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років та вшанування пам'яті її учасників в своїх бібліотеках.

Пропонуємо оформити:

- Виставка – вшанування героїв “УПА – зимова спроба завоювання незалежності”
- Виставка – досьє “Ці люди в огні на сталь перекуті: борці за національну ідею 1917 – 1921”
- Виставка однієї книги І.Мазепи “Україна в вогні й бурі революції 1917-1921 років”
- Виставка – переосмислення “Бій за державність 1917 - 1921 років: розвідки, спомини, документи”
- Виставка – полеміка “Уроки Української Національної Революції”

- Виставка-портрет “Визначні діячі Української революції 1917 – 1921 років”, “Українська держава була і є – Володимир Винниченко”
- Виставка – розвідка “Маловідомі сторінки історії: українські отамани у боротьбі за незалежність”
- Виставка – роздум “Українська Революція: Доба Центральної Ради”, “Минувшина і будучина української визвольної боротьби 1917 – 1921 років”, “Перші кроки до національної державності: 1917 – 1921 роки”
- Виставка-спогад “Із спогадів про Українську революцію 1917-1921 років”
- Виставка – хроніка “Минулі події рідної землі: революційні події на Україні в 1917 -1921 роках”, “Це нашої історії рядки: Українська Революція 1917 – 1921 років”, “Гортаючи сторінки історії: Українська Революція 1917 – 1920 роки”
- Історичний портрет- виставка “Українська держава була і є – Володимир Винниченко”
- Книжкові виставки “Історія, олюднена постатями”, “Визначні діячі Української революції 1917 – 1921 років”, “Творець нової української держави – В. Винниченко”, “Українська держава гетьмана П.Скоропадського: спроба державотворення” “Видатні постаті та їх політичні погляди на Українську революцію 1917–1921 років”, “Центральна Рада – революційний парламент України”, “Українська Революція: Доба Центральної Ради”

Радимо провести ряд **соціокультурних заходів**:

- Бесіда “Центральна Рада – революційний парламент України”
- Відео-перегляд “Шляхами Української революції”
- Година пам'яті “Звитяги української військової доби Української революції 1917 – 1921 років”, “Ці люди в огні на сталь перекуті: борці за національну ідею 1917 – 1921”
- Години спілкування “Політичні сили в боротьбі за владу в Україні (грудень 1917 - поч. 1919 р.)”, “Держава і право України 1917-1920”, “Українська

державність у 1917-1919 років”, “Сучасна історіографія національно-демократичної революції в Україні 1917-1920 років”

- Інформаційна година “Визначні діячі Української революції 1917 – 1928 років”
- Історико – патріотичний калейдоскоп “Проголошення Директорії: відродження Української народної республіки”
- Історико – правовий екскурс “Українська держава гетьмана П.Скоропадського: спроба державотворення”
- Історична мандрівка “Україна в огні 1917-1921 років”
- Історичний екскурс “Із спогадів про Українську революцію 1917-1921 років”
- Історичний екскурс до 100-річчя утворення Центральної Ради “Хай буде Україна вільною”
- Історичний етюд “Україна в революційну добу 1917-1921 років”
- Історичний урок до 100 - річчя утворення Центральної Ради “Хай буде Україна вільною”
- Історичний хроноскоп “Україна у боротьбі за збереження державної незалежності (1918-1920 роки)”, “Гортаючи сторінки історії: Українська Революція 1917 – 1920 роки”, “Чотири Універсали української Центральної Ради. Значення та уроки цих подій”, “Минулі події рідної землі: революційні події на Україні в 1917 - 1921 роках”
- Історично – патріотичний альбом “Історична постать: П.Скоропадський в українській історії”, “Історія, олюднена постатями: творець нової української держави – В. Винниченко”
- Історично – патріотичний нарис “Творці української державності”
- Конкурс малюнків “Українська соборність: Відродження українства в 1917-1921 роках”, “Українська революція”, “Перший Всеукраїнський селянський з’їзд (28 травня - 2 червня 1917 р.)”
- Літературна лоція “Акт Злуки – символ єднання та соборності України”

- Літературний перегляд “Війна пройшла по їхніх долях” (Українська революція 1917-1921 років в художніх творах)
- Патріотична абетка “Акт Злуки – перший крок на шляху до соборності України”
- Перегляд літератури “Історична спадщина М.С.Грушевського”
- Пізнавальна бесіда “Універсали УНР (Української народної республіки)”
- Сторінками літературних творів “Україна в революційну добу 1917-1921 років”
- Тематична експозиція “На порозі нової України” (діяльність М.Грушевського та В.Винниченко)
- Тематично-інформаційний урок з історії “Українська революція”
- Урок – пам’ять “Вірність історичній правді: значення Української революції 1917-1921 років”, “Це нашої історії рядки: Українська Революція 1917 – 1921 років на Харківщині”
- Усний журнал “Історія нашої країни від М.Грушевського до П.Порошенка”, “Більшовики і українська революція 1917 – 1921 років”
- Фестиваль документального кіно “Хроніки Української революції”

Рекомендуємо провести **круглі столи** на таку тематику:

- Герої Крут від історії до сьогодення
- Утворення українських Збройних Сил: від 1917 до 2017
- Україна у боротьбі за збереження державної незалежності: історія і сьогодення
- Українська революція 1917-1921 років та її роль у європейській і світовій історії
- Утворення українських Збройних Сил та політика Центральної Ради

Літературні семінари:

- Видатні постаті та їх політичні погляди на Українську революцію 1917–1921 років
- Війна пройшла по їхніх долях» (Українська революція 1917-1921 років в художніх творах)
- Маловідомі сторінки історії: українські отамани у боротьбі за незалежність
- Вірність історичній правді: значення Української революції 1917-1921 років
- Чотири Універсали української Центральної Ради. Значення та уроки цих подій.

Зустріч з історією
«Україна в полум'ї революції 1917-1921 років»

На захід рекомендуємо запросити як доповідачів істориків, працівників музеїв, викладачів історії.

Також можна переглянути фільми на данну тематику «Історія української державності 1917-1921 рр.»

Основний виступ можна присвятити видатним діячам українського національно-визвольному руху чия діяльність пов'язана з Харківщиною Бажано зробити акцент на історичних подіях, які пов'язують цих діячів з вашою місцевістю.

Розповідаючи про буремні події тих літ можна розповісти про реальні події, які описані у літературних творах.

Бажано щоб учасники заходу мали змогу отримати відповіді на питання, які їх цікавили, познайомитися із переглядом літератури, що розповідає про Українську революцію 1917-1921 років та діячів національно-визвольного руху

Список використаної літератури

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада : навч. посібник. – Київ : Заповіт, 1997.
2. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність / В. Волковинський. – Київ, 1994.
3. Історія України / Ю. Зайцев та ін. – Вид. 2-ге, зі змінами. – Львів : Світ, 1998. – С. 218-251.
4. Історія України : навч. посібник / За ред. В. Смолія. – Київ : Альтернативи, 1997. – С. 184-261.
5. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. / М. Литвин. - Львів, 1998.
6. Лозовий В. Пошук Директорією ідейно-політичних засад відновлення діяльності УНР // Укр. іст. ж-л. – № 5. – 2000.
7. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. / В. Солдатенко. – Київ : Либідь, 1999.
8. Субтельний О. Україна. Історія. – Вид. третє, перероб. і доп. – Київ : Либідь, 1993. – С. 425-467.
9. Україна крізь віки: В 15 т. – Т. 10 Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. / О. Рублов, О. Реєнт. – Київ : Альтернативи, 1999.
10. Українська революція і державність (1917-1920 рр.). - Кер. авт. колективу І. Гошуляк. – Київ : ПВ, 1998.
11. Українська соборність: ідея, досвід, проблеми: До 80-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р. : збірник. / Ред. І. Курас. – Київ, 1999.
12. Україна у війні за державність: Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917-1921. – Київ : Україна, 1995.